

Pròleg: Psicologia, ciència, poesia

*Enfront del món dels creients en l'eficàcia del discurs lògic
formigueja el món dels qui observen, experimenten,
dels qui veuen i toquen les coses abans de pensar-hi
per no aixecar castells a l'aire.*

(Ramón Turró, 1918. Filosofia crítica.)

*Van passar els temps en què l'home era concebut com un
misteriós conglomerat de cos i ànima, ponderable aquell,
imponderable aquesta.*

(Emili Mira i López, 1923. Tesi Doctoral.)

La reflexió filosòfica, erigida en l'atri del pensament científic, es proposà l'estudi de la *psyké* en un intent de comprendre aquella part de la persona que, diferenciada per una mirada dualista del *sôma*, es trobava nimbada per una aurèola misteriosa que calia desentranyar. Àrdua fou la comesa que van emprendre els nostres ancestres de la Grècia clàssica amb la finalitat de desvetllar les incògnites que s'hi trobaven amatents a ser aïllades, com si d'un repte matemàtic es tractés. L'ineluctable transcórrer dels segles anà teixint noves idees i enginyosos mètodes que, amb diferent fortuna, bastiren l'imaginari d'aquelles ments que delejaven atansar el cobejat *nosce te ipsum* que aspirava a descobrir els secrets que s'hi amagaven, quasi inaccessibles, en la consciència. Més encara: en el subconscient.

«Ànima», «esperit», «ment», «consciència», «cervell», «capsa negra», tots aquests mots han contribuït a la conformació de la sinonímia generada al voltant d'aquella part constitutiva de l'humà en un afany de descriure-la o, fins i tot explicar-la, per anar omplint la grèvola àmfora del coneixement. De vegades, l'acostament al complex objecte d'estudi restava en el terreny de l'especulació filosòfica per ser posteriorment rescatat i portat al domini de la ciència. Des d'aquí, era reclamat i garbejat al camp d'allò que és social per retornar al laboratori on era sotmès a la cerimònia de l'experimentació. D'aquesta forma, la ment es col·locava sota la lent de l'observació i l'exploració, sovint cenyida als preceptes morals, de vegades alliberada de les seves contrades materials i, en ocasions reclosa en la presó d'un cos fràgil i efímer.

Una de les esferes que ha albergat amb més devoció l'estudi de la ment ha estat la psicologia. Des d'aquesta perspectiva, s'han adoptat diferents paradigmes que, en funció de les circumstàncies històriques, socials i de desenvolupament científic, han situat la psique en escenaris certament diversos i àdhuc divergents. Així, assistim a una constant revisió d'aquelles característiques que defineixen i donen forma a allò que és mental: una idea, un òrgan, la cima d'un iceberg, una eina d'adaptació al medi, quelcom equivalent al programari d'un ordinador, una amalgama d'àtoms o un producte social per esmentar-ne algunes.

En qualsevol cas, ens podem arriscar a destacar un element que podria ser compartit per la majoria de persones i és la qualitat d'experiència íntima i privada que acompanya el concepte de «ment» o «consciència» però que precisa, quasi irremeiablement, l'esguard de l'altre per donar-li sentit: *esse est percipi*. Tinc la convicció que *Els monstres de la ment* es pot situar, amb total versemblança, en les coordenades que s'han anat adduint al llarg d'aquest incipit, generant una forma particular d'acostar-se al fenomen mental.

Marcel Maronas i Ferrera ens dona a conèixer el poemari que ha construït per parlar-nos d'una matèria complexa, generadora de grans debats científics, socials i polítics, com és la malaltia que pot patir la nostra ment. No debades, la medicina francesa de mitjan segle XIX, ja es va ajudar de l'observació del deteriorament dels processos psíquics com a pas previ a conèixer-ne el funcionament «adequat», postulant que la psique malalta esdevé un experiment natural que permet la comprensió d'una ment que, en el seu procés de desintegració funcional, ens mostra la seva estructura essencial.

L'autor del poemari va seguint un meticulós recorregut pels diferents processos mentals, conduït per una classificació basada en categories científiques, convencionalment acceptada per la psicologia dedicada a l'àmbit clínic en l'època que va des de finals del segle XX fins la primera dècada del XXI. Tota una declaració d'intencions, a tenor de l'ampli ventall teòric i metodològic que caracteritza la

disciplina psicològica. L'atenció, la percepció, la memòria, la consciència, la intel·ligència, el pensament, el llenguatge, la son, la psicomotricitat, l'afectivitat, els impulsos i els instints, conformen l'extens repertori de funcions psíquiques que són analitzades i desgranades en el curs de la seva desorganització, víctimes de la patologia.

En els mecanismes de l'atenció, la percepció i la memòria trobem els canals de comunicació amb el món que ens envolta, dissenyant els contraforts de la nostra experiència que, en funció dels estímuls rebuts, es convertiran en colossals murs edificats per resistir qualsevol embat o en fràgils columnes de fang exposades al més modest alè capaç de fer-les trontollejar. Per això l'autor ens proposa, a través del seu acurat lèxic, tot un imaginari que ens permet copsar els diferents escenaris en els que es pot situar la persona davant la disfunció d'aquests elements essencials.

Anant un pas més enllà, la consciència, la intel·ligència, el pensament i el llenguatge, actuen com la greda per donar forma a una manera d'entendre el món i de presentar-nos davant els seus reptes. Així, la personalitat traspua pels intersticis de la dorca que, pacientment, s'ha creat per les delicades mans de la consciència, guiades per la inspiració de la intel·ligència, engalanades per l'acció del pensament i mostrada als demás al compàs del llenguatge. A *Els monstres de la ment* se'ns presenta la tragèdia de comprovar la fragilitat d'aquest procés i com, d'un moment per l'altre, la urcèola pot trencar-se en mil bocins.

Però la interacció entre la persona i l'entorn en el qual es desenvolupa, requereix del moviment per relacionar-s'hi, com també precisa d'aturar-se per drenar les experiències viscudes amb la intenció d'acumular el pòsit que se'n pot extreure. Entren en joc llavors, la motricitat i la son com a mitjans d'expansió cap al món exterior i recolliment cap a l'univers interior respectivament. L'autor aprofita llavors per presentar-nos una panoràmica de les escenes que la nostra ment delinea, quan resta segrestada per les disfuncions de la motricitat i de l'acció reparadora dels somnis. A més de la capacitat de comunicar-nos amb tot allò que està al nostre voltant, es fa imprescindible la motivació per fer-ho, restant llavors al prosceni, l'afecció i l'impuls per actuar. És en aquesta part del llibre on trobem els poemes dedicats a comprovar com les alteracions de l'afectivitat i la impulsivitat distorsionen la realitat que tenim al davant i, per tant, la forma com ens relacionarem amb ella.

Expressament, em detindré en un aspecte rellevant de l'obra que tenim a les nostres mans. Qui s'endinsi en la lectura dels poemes que conformen *Els monstres de la ment* i arribi a l'últim apartat dedicat a l'instint de conservació de l'espècie, es trobarà amb un seguit de termes psicopatològics no exempts de polèmica. Sens dubte, l'entorn social modula els significats de la nostra existència, de manera que en l'era que ens ha tocat viure, estem assistint a un canvi de paradigma que cerca el trencament d'alguns dogmes que ens han acompanyant durant segles, relacionats amb el que s'ha anomenat «heteropatriarcat»,

terme que, curiosament, és abastament utilitzat des de l'àmbit de la política. En aquest sentit, es persegueix la construcció d'un nou ordre social en el que tinguin cabuda totes les expressions identitàries, transformant el sexe biològic en un gènere social que transcendeixi tot allò establert, que superi la «norma». En definitiva, que defineixi una nova masculinitat i una nova feminitat que difumini els límits tan abruptes que els han caracteritzat.

Doncs bé, l'expressió artística en clau poètica amb la que l'autor del llibre ens confronta, deixa clar que ens vol sacsejar des d'un principi bàsic de la psicopatologia: es considera «trastorn» tota aquella circumstància que impedeix a la persona desenvolupar-se i viure dins la seva normalitat. Per tant, no tindrien cabuda en aquesta classificació aquelles persones que, amb total convicció i manca de tot conflicte, decideixen expressar el seu gènere superant el que consideren barreres normatives i, fins i tot, biològiques.

Quedaria fora de tot dubte que, l'obra que es dona a conèixer en aquest llibre, convida a la lliure expressió del pensament, tal com fa l'autor, símbol, al seu torn, del respecte a totes les possibles opinions que pot suscitar una determinada idea. Per això podem gaudir d'uns poemes que, per mitjà de metàfores elaborades, generadores d'onírics paisatges, ens conviden a reflexionar sobre la fragilitat de l'existència humana, sobre els monstres que amenacen el benestar, el propi viure, en el sentit més ampli que, per a cada persona, puguin significar aquests conceptes

nascuts de les convencions lingüístiques i socials, les quals es converteixen, paradoxalment, en estigmes que mostren un visatge gens amable de l'humà.

Vells companys de la nostra experiència vital, els monstres de la ment es manifesten amb múltiples semblants, generant un dels gegants de l'ànima que, ja en etapes primerenques del nostre desenvolupament ontogènic, es dona a conèixer i es converteix en fidel acompanyant; es tracta del gegant negre: la por. Marcel Maronas i Ferrera ens presenta aquest monstre, qüestionat, confrontat i debilitat per una lírica que dibuixa amb clar mestratge, un nou escenari des del qual enfrontar-s'hi i sortir-ne indemne i, fins i tot, amb noves forces per escometre la missió del viure.

Curiosament, i potser sense pensar-ho de forma conscient, l'autor segueix les consignes que, en el seu moment, va generar la doctrina psicoanalítica, proposant l'acte de la sublimació per poder alliberar un altre gegant, un nou monstre: el gegant vermell, fill del gegant negre i que no és altre que la ira que ens assalta davant un entorn hostil. Una sublimació que permet alliberar-nos d'aquest nou colós a través de la màxima expressió de la capacitat creativa que ha generat l'ésser humà, el llenguatge poètic, que ens ajuda a mantenir-nos dins unes coordenades traçades pel que hem convingut en denominar civilització.

Qui hagi tingut la sort d'acostar-se a algun dels poemaris que conformen la prolífica obra de l'autor, reconeixerà en *Els monstres de la ment* una de les premisses que caracteritzen el seu pensament. Es tracta de la idea que el

món no estarà completament civilitzat fins que, llegir un poema, es converteixi en un nou producte de primera necessitat, tal com l'aigua, el pa o la llet.

Dra. Maria Isabel Díaz Moreno

Doctora en Psicologia.
Mestratge en Psicologia de la
Cognició i de la Comunicació.

Gener de 2023

**POEMES DE LA PSICOPATOLOGIA DE
L'ATENCIÓ**

De les alteracions quantitatives de l'atenció

Per augment de l'atenció

Hiperproxèsia

És una alteració consistent en un canvi continuu en la focalització de l'atenció. S'acompanya de canvis en l'estabilitat i oscil·lacions en el procés de vigilància. Cursa associat a una intensa labilitat de l'atenció.

La ment es dispersa com si fos fum
que surt d'un feix de flames enceses
i s'enlaira fins l'univers obscur
d'un cel farcit d'estrelles esparses.

L'esguard divaga com un esperit
perdut per les el·lipsis dels astres
atret per les línies d'un mant de raigs
que oscil·len fins quedar esmorteïdes.

Sense un repòs pausat en cap estel,
el pensament vagareja indecís
entre un esclat de lluminària incert
i el reflex làbil d'un motiu imprecís.

Per disminució de l'atenció

Hipoproxèsies

Són les disminucions de la capacitat atentiva al món extern. Cursen amb una dificultat per l'establiment emnèsic, amb inhibició de l'atenció. Els subjectes presenten fatigabilitat atentiva. S'acompanyen en determinats casos d'un quadre perplexitat, així com distraïbilitat. És donen situacions, no considerades patològiques de disminució de l'atenció en subjectes amb tasques mentals intenses (savis distrets).

Un vol d'oreneta llunyedà i absent
amb la bonior de batre les ales
que, malgrat s'arriba a veure, no es sent,
perquè no mou el flam de les espelmes.

Un cruixit de blat ocult i distant
amb el brunzit de créixer les tiges
que, a desgrat es pot copsar, no es notat,
perquè no atansa a atiar les ninetes.

Un moviment del món pausat i lent
amb la remor de bregar les ones
que, tret que es pot entendre, no es atès,
perquè no el pot captar el pensament.